

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΖΩΝΩΝ

του Δρ. BENIAMIN ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΝΟΓΛΟΥ

Διεθνολόγου, Μόνιμου Λέκτορα Νομικής Σχολής του Α.Π.Θ.

Η συζήτηση για τον τρόπο και τα κριτήρια οριοθέτησης Θαλασσιών Ζωνών είναι μεγάλη στην Ελλάδα, λόγω της σχετικής διαφοράς με την Τουρκία. Παραθέτω, λοιπόν, ορισμένες βασικές έννοιες. Τα άρθρα 15 (Χωρική Θάλασσα), 33 (Συνορεύουσα Ζώνη), 74 (ΑΟΖ) και 83 (Υφαλοκρηπίδα) της Σύμβασης για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας (1982) καθορίζουν τον τρόπο οριοθέτησης.

Μεταξύ των θαλασσιών ζωνών, στη Χωρική Θάλασσα εφαρμόζεται η μέση γραμμή, εκτός αν ιστορικοί τίτλοι ή άλλες ειδικές περιστάσεις οδηγούν στην οριοθέτηση με άλλο τρόπο. Το ίδιο ισχύει και με την Συνορεύουσα Ζώνη, αμέσως μετά, μέχρι τα 24 ναυτικά μίλια μετά την Χωρική Θάλασσα.

Για την ΑΟΖ και την Υφαλοκρηπίδα, τα σχετικά άρθρα είναι πανομοιότυπα και προβλέπουν ότι η οριοθέτηση σε περιπτώσεις αντικείμενων ή παρακείμενων ακτών πραγματοποιείται κατόπιν συμφωνίας με βάση το Διεθνές Δίκαιο (εθιμικό, συμβατικό, γενικές αρχές, νομολογία και θεωρία Διεθνούς Δικαίου), με σκοπό την επίτευξη δίκαιης λύσης. Σε περίπτωση αδυναμίας των κρατών να συμφωνήσουν για την οριοθέτηση, δημιουργείται εκ των πραγμάτων διεθνής διαφορά, που είναι νομική και συνεπώς επιλύεται με βάση το Δίκαιο της Θάλασσας, συνήθως με αποφάσεις Διεθνών Δικαστηρίων ή Διαιτητικών Οργάνων.

Αυτό σημαίνει υποχρέωση διαπραγμάτευσης, όχι υποχρέωση επίτευξης συμφωνίας. Όταν καταρρεύσει η διαπραγματευτική διαδικασία, τότε ανοίγει ο δρόμος για δικαστική ή άλλη διευθέτηση. Αν έχουν χαραχθεί από τα κράτη μονομερώς οριοθετικές γραμμές για ΑΟΖ-Υφαλοκρηπίδα, αυτές εκφράζουν την κρατική άποψη και δεν είναι δεσμευτικές για τα άλλα κράτη, αν δεν έχει υπάρξει συμφωνία. Μονομερής οριοθέτηση ουσιαστικά υπονοεί πρόταση για διαπραγμάτευση, ή πρόταση προσφυγής στην Διεθνή Δικαιοσύνη. Οι αποφάσεις της είναι υποχρεωτικές.

Οι νομικές προβλέψεις των θαλασσιών ζωνών

Υποχρέωση των κρατών είναι να προσαρμόζουν τις διεκδικήσεις τους για τις Θαλάσσιες Ζώνες τους στις διατάξεις του Δικαίου της Θάλασσας: 12 ναυτικά μίλια Χωρική Θάλασσα, συν 12 ν.μ. Συνορεύουσα Ζώνη, 200 ν.μ. ΑΟΖ και αντίστοιχη ή μεγαλύτερη Υφαλοκρηπίδα (ανάλογα με την γεωμορφολογία του Βυθού και μέχρι 350 ναυτικά μίλια). Η συμφωνία όμορων κρατών για οριοθέτηση αλληλοεπικαλυπτόμενης ΑΟΖ/Υφαλοκρηπίδας πραγματοποιείται με βάση την Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας ή το συναφές εθιμικό Διεθνές Δίκαιο, όχι με βάση αυθαίρετες απόψεις των κρατών, που διαφοροποιούνται από το δικαϊκό αυτό σύστημα.

Όπως έχει επιβεβαιώσει η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, αλλά και τα Διεθνή Δικαστήρια, η Σύμβαση του 1982 αποτελεί πλέον και Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο, δηλαδή γενικής εφαρμογής, που υποχρεώνει σε συμμόρφωση και τα λίγα κράτη (π.χ. Τουρκία), που δεν δεσμεύονται συμβατικά από αυτήν. Η προσφυγή στα Διεθνή Δικαστήρια (Χάγης, Αμβούργου, ή άλλα) γίνεται είτε με σύναψη Συνυποσχετικού, είτε με αυτόματο τρόπο για τα κράτη (όπως η Ελλάδα) που έχουν προσχωρήσει στη "Ρήτρα υποχρεωτικής Δικαιοδοσίας" π.χ. του Δικαστηρίου της Χάγης, εφόσον και το άλλο κράτος έχει πράξει το ίδιο.

Όταν το δεύτερο κράτος δεν έχει προσχωρήσει και δεν υπάρχει συμφωνία για από κοινού προσφυγή με Συνυποσχετικό, τότε υπάρχει αδιέξοδος και δημιουργούνται προϋποθέσεις συγκρούσεων. Κατά την διαπραγμάτευση Συνυποσχετικού, προκύπτουν στην διεθνή πρακτική πιέσεις και εκβιασμοί για το περιεχόμενο των όρων του Συνυποσχετικού, ώστε να καθοδηγηθεί αναλόγως η δικαστική απόφαση που θα εκδοθεί και να επηρεάσει άλλα άσχετα διμερή θέματα νόμιμα ή παράνομα!

Χαρακτηριστική περίπτωση η τουρκική απαίτηση υποβολής στη Χάγη όλων των μονομερών, αυθαίρετων και παρανόμων διεκδικήσεων της περί "γκρίζων ζωνών", αποστρατικοποίηση των

νησιών, περιορισμό της Χωρικής Θάλασσας στο Αιγαίο στα 6 ναυτικά μίλια κι αντιστοίχως του εθνικού εναέριου χώρου στα 6 ν.μ., αντί των 10 ναυτικών μιλίων που ισχύουν από το 1931! Σημειώνω ότι το Κοινοτικό Κεκτημένο της ΕΕ περιλαμβάνει ως προαπαιτούμενο για την ένταξη υποψηφίων κρατών, την υπογραφή της Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Η Τουρκία αρνείται πεισματικά να υπογράψει κι αυτό πρέπει να το αξιοποιήσουν διπλωματικά Ελλάδα και Κύπρος. Η Τουρκία επιδιώκει ένταξη α-λα καρτ, κομμένη και ραμμένη στις ιδιοτελείς παράνομες επιδιώξεις της. Η όλη τουρκική πρακτική σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο (τουρκολιβυκό Μνημόνιο), προδίδει την προσπάθειά της να εφαρμόσει με παράνομη “χρησικτησία” και απειλή και χρήση βίας, τις μαξιμαλιστικές μονομερείς και αντίθετες με το Δίκαιο, θέσεις της για την κατανομή των θαλάσσιων περιοχών.

Το Διεθνές Δίκαιο

Κατά τα άρθρα 74 και 83 της Σύμβασης, οι οριοθετήσεις πρέπει να γίνονται με βάση το Διεθνές Δίκαιο και να έχουν σκοπό την επίτευξη δίκαιης λύσης. Πως ορίζεται και πως εννοείται η δίκαιη λύση; Πρώτον, να είναι συμβατή με το Διεθνές Δίκαιο. Δεύτερον, να μην παράγει αποτέλεσμα που αντιβαίνει στην γενική αρχή της ευθυδικίας. Η νομολογία των Διεθνών Δικαστηρίων και η θεωρία του Διεθνούς Δικαίου έχουν προσδιορίσει ότι η ευθυδικία επιδιώκει να αμβλύνει ακραία αποτελέσματα της εφαρμογής του δικαίου, ώστε να αποφεύγεται η αδικία. Όμως, η εφαρμογή της ευθυδικίας νοείται *infra legem*, δηλαδή υπό το Διεθνές Δίκαιο, όχι ανεξάρτητα απ’ αυτό. Δεν πρέπει να καταλήγει σε λύσεις *contra legem*, ή *praeter legem*, δηλαδή πριν εφαρμοσθεί το Διεθνές Δίκαιο.

Επιπλέον, έχει νομολογηθεί ότι τα Διεθνή Δικαστήρια δεν δικαιούνται να αναμορφώσουν την Φύση, στην προσπάθειά τους να εφαρμόσουν την ευθυδικία, δηλαδή να μετατρέψουν μία χώρα χωρίς ακτές ή με μικρές ακτές, σε χώρα με μεγάλες ακτές. Αντίθετα, πρέπει με βάση την δεδομένη γεωγραφία να οριοθετήσουν τις Θαλάσσιες Ζώνες, κυρίως με κριτήριο την θαλάσσια πρόσοψη του κάθε κράτους, με βάση το μήκος της ακτογραμμής. Ούτε η έκταση του εδάφους του κράτους (*land mass*) λαμβάνεται υπ’ όψιν, ούτε ο πληθυσμός τους, ούτε η οικονομική του κατάσταση (αναπτυσσόμενο, αναπτυσσόμενο κλπ.).

Άλλωστε, είναι γνωστό ότι η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας αποτέλεσε νίκη κυρίως των παράκτιων κρατών, ανεξαρτήτως της οικονομικής τους κατηγορίας, λαμβάνοντας βέβαια πρόνοια για περίκλειστα ή γεωγραφικώς μειονεκτούντα κράτη για ελεύθερη ναυσιπλοΐα-υπέρπτηση και επίσης για τους αλιευτικούς πόρους της ΑΟΖ (τα αναπτυσσόμενα εξ αυτών έχουν σχετικό προνόμιο στην κατανομή του πλεονάσματος). Συνεπώς, το κριτήριο της αναλογικότητας (*proportionality*) είναι βασικός παράγων καθορισμού της οριοθετικής γραμμής, ώστε, η κατανομή της ΑΟΖ/Υφαλοκρηπίδας στο κάθε κράτος να αντιστοιχεί (περίπου) στο μήκος των ακτών του στην υπό οριοθέτηση περιοχή.

Το σημαντικότερο, όμως, άρθρο της Σύμβασης του 1982, που είναι καθοριστικό για τις ελληνοτουρκικές οριοθετήσεις, είναι το 121, ιδίως η παράγραφος 2. Πρόκειται για το “καθεστώς των νησιών”. Τα νησιά έχουν Χωρική Θάλασσα, Συνορεύουσα Ζώνη, ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδα, οι οποίες καθορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης, που εφαρμόζονται στις ηπειρωτικές περιοχές. Συνεπώς, εξομοιώνονται οι Θαλάσσιες Ζώνες των νησιών με αυτές των ηπειρωτικών περιοχών.

Μόνον οι βράχοι, που δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή οικονομική ζωή, δεν θα έχουν ΑΟΖ ή Υφαλοκρηπίδα (Παράγραφος 3). Συνεπώς, θα έχουν οι βράχοι πλήρη Χωρική Θάλασσα και Συνορεύουσα Ζώνη (12+12=24 ναυτικά μίλια), εφόσον βέβαια επαρκεί η γεωγραφία της περιοχής για να αξιοποιηθεί το σύνολο του πλάτους των ζωνών αυτών. Αλλιώς, λειτουργεί η μέση γραμμή. Σημαντικά είναι και τα δύο άρθρα 122 και 123 (κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες). Μολονότι δεν υπάρχει γενικά αποδεκτός ορισμός για την κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα, ας δεχθούμε ότι το Αιγαίο είναι ημίκλειστη θάλασσα, επειδή αποτελείται καθ’ ολοκληρία από τις Χωρικές Θάλασσες ή και τις ΑΟΖ Ελλάδος και Τουρκίας.

Η Τουρκία προσπαθεί να εξοβελίσει όλες τις διατάξεις της Σύμβασης, λόγω αυτής της διάταξης και να επιβάλλει εξαιρετικές ρυθμίσεις, ιδίως όσον αφορά τα νησιά του Αιγαίου και τις Θαλάσσιες

Ζώνες τους, που ανήκουν (πλην τριών) στην Ελλάδα. Ισχυρίζεται λοιπόν αυθαίρετα ότι τα νησιά γενικά, δεν δικαιούνται τίποτε άλλο εκτός από 6 ναυτικά μίλια Χωρικής Θάλασσας! Τους διαψεύδει βέβαια η αντίθετη διεθνής πρακτική και το σαφέστατο άρθρο 121 παράγραφο 2 της Σύμβασης.

Οι κλειστές θάλασσες

Επιπλέον, όμως, το ίδιο το άρθρο 123 που περιγράφει την συνεργασία κρατών που συνορεύουν με κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες, αναφέρει, υπό μορφή μάλιστα ευχής κι όχι δεσμευτικής (επιτακτικής) ρύθμισης, ότι τα κράτη αυτά θα έπρεπε (should και όχι shall) να συνεργάζονται μεταξύ τους στην άσκηση των δικαιωμάτων-καθηκόντων τους, σύμφωνα με την Σύμβαση, είτε άμεσα είτε μέσω αρμόδιας περιφερειακής οργάνωσης. Και κατονομάζει τρεις κατηγορίες θεμάτων, αποκλειστικά και μόνο για τον συντονισμό μεταξύ τους:

- Τους ζώντες πόρους της θάλασσας (αλιεία).
- Την προστασία και διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος.
- Την θαλάσσια επιστημονική έρευνα.

Δεν υπάρχει καμία άλλη εξαίρεση και ιδίως στα ζητήματα θαλάσσιας οριοθέτησης στις ημίκλειστες θάλασσες, η οποία αποτελεί κυριαρχικό δικαίωμα των παράκτιων κρατών και καθορίζεται από τις προαναφερθείσες διατάξεις (Άρθρα 121, 122, 123, 15, 33, 74, 83) της Σύμβασης. Πρέπει πρώτα να γίνεται η οριοθέτηση των αντικειμένων ή παρακείμενων περιοχών των Θαλασσίων Ζωνών τους και μετά εφόσον συμφωνήσουν, να συντονίζουν την άσκηση των δικαιωμάτων τους.

Τόσο η Υφαλοκρηπίδα όσο και η ΑΟΖ δίνουν κυριαρχικά δικαιώματα οικονομικής φύσεως στα παράκτια κράτη, που καλύπτουν κάθε φυσικό πόρο και κάθε οικονομική δράση (παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ, υδρογονάνθρακες, τεχνητά νησιά και άλλες κατασκευές). Πρόκειται ουσιαστικά για πλήρη οικονομική κυριαρχία που επιτρέπει μόνο τις ελευθερίες ανοιχτής θάλασσας (ναυσιπλοΐα, υπέρπτηση και τοποθέτηση σωληναγωγών και υποβρύχιων καλωδίων) και μάλιστα μόνον εφόσον αυτές δεν εμποδίζουν την άσκηση των κυριαρχικών οικονομικών δικαιωμάτων των παράκτιων κρατών στα οποία ανήκει η ΑΟΖ /Υφαλοκρηπίδα. Στις συντριπτικά περισσότερες οριοθετήσεις, μέχρι τώρα, έχει ορισθεί κοινό εξωτερικό όριο και για τις δύο ζώνες, δηλαδή τόσο για το βυθό όσο και για τα ύδατα.